

Az SSRI szerek emocionális mellékhatásai: kvalitatív megfigyelések

Az antidepresszívumokat, elsősorban az SSRI szereket szedő betegek némelyike a kezelés során több-kevesebb érzelmi elhidegülést, eltompulást tapasztal, és ezt a gyógyszer hatásának éli meg. A vizsgálok erről a jelenségről gyűjtöttek hangsúlyozottan kvalitatív adatokat, részben egy később kidolgozandó kérdőív összeállításának céljával. Az adatgyűjtés és a feldolgozás egésze a betegek szempontjaira, szubjektív élményeik pszichológiai megértésére irányult.

Háziorvosok, pszichiáterek, és nyilvános hirdetés útján kerestek olyan, huzamosabb ideig SSRI szereket szedő betegeket, akik a kúra során valamilyen emocionális mellékhatást észleltek, és azt a gyógyszernek tulajdonították. A felhívásra összesen 92 személy jelentkezett; közülük 24 valójában nem élt át a kritériumoknak megfelelő mellékhatásokat, 17 nem ment el a második interjúra, 8 csak a vizsgálatok legvégén je-

lent meg, további 5 pedig visszavonta a beleegyezését. A teljes vizsgálati populációt így végül 38 személy alkotta. Elsőként mindenkivel egy félig strukturált egyéni interjút folytattak le, és annak keretében kitöltették a Beck-féle depresszióskálát; az interjúk hanganyagát rögzítették. Ezt követően egy kiválasztott 8 tagú csoportban közösen vitatták meg és igyekeztek pontosítani a szóban forgó emocionális mellékhatások jellegzetességeit, a csoportüléstről pedig a résztvevők előzetes egyetértésével teljes videofelvétel készült. Az interjúk során megfogalmazott élményekből végül a vizsgálok egy kérdőívtervezetet állítottak össze, és azt újabb 11 kiválasztott résztvevővel közösen megvitatták. Mindezen túl 4 nyilvános weboldarról is gyűjtötték a témához kapcsolódó kommentárokat, de azok tartalmát külön kezelték.

Az adatok feldolgozása a beszélgetések során elhangzott és rögzített teljes anyag összegzésével és együttes értelmezé-

sével történt, melynek során a vizsgálok közösen igyekeztek egymás személyes beállítódásából vagy preconcepcióiból eredő torzításait korrigálni. Ennek során a résztvevők által megfogalmazott emocionális tapasztalatokat hat kategóriába sikerült sűríteni, melyhez két további járulékos dimenzió

Az antidepresszívumokat, elsősorban az SSRI szereket szedő betegek némelyike a kezelés során több-kevesebb érzelmi elhidegülést, eltompulást tapasztal, és ezt a gyógyszer hatásának éli meg.

csatlakozott: az észlelt mellékhatások (kedvező vagy kedvezőtlen) hatása a mindennapi életre, és azok felismerhetően, a beteg számára nyilvánvalóan gyógyszerindukált jellege.

A vizsgált csoport jellemzői

A 38 résztvevő viszonylag jól reprezentálta az antidepresszívumokat szedő típusos mai európai populációt. Közülük 28 volt nő, életkoruk 19–84 év között mozgott (medián: 41,5 év), a Beck skála szerint többségüknek (n=21) enyhe, de néhányuknak (n=7) súlyos depressziós tünetei voltak. A csoportban dolgozók, tanulók és nyugdíjasok egyaránt előfordultak, összesen 7 résztvevő írta le magát munkaképtelennek. Tizenhatan házasságban, további 7-en párkapcsolatban, 13-an pedig egyedül éltek. Klinikai diagnózisuk 23 esetben volt depresszió, 8 esetben szorongással szövődött depresszió, ezen kívül egyenként kis számban egyéb diagnózisok (evészavar, OCD, szorongásos zavarok stb.) is előfordultak.

Az SSRI-szedés időtartama 8 esetben volt 6 hónapnál kevesebb, 13 esetben tartott 7–24 hónapig, és 17 esetben 24 hónapnál hosszabb ideig. A legtöbben fluoxetint (n=15) vagy citalopramot (n=13), kis számban egyéb SSRI-t szedtek. Nyolc résztvevő a vizsgálatkor már nem szedte a gyógyszert, közülük négyen már egy éve abbahagyták.

Az emocionális mellékhatások kvalitatív jellemzői

Általános érzelmi eltompulás

A résztvevők többsége úgy érezte, mintha az érzelmi élete mindenestől „tompábbá”, „sivárabbá”, üresebbé vált volna; mintha az érzelmeik inkább gondolatok, intellektuális élmények lettek volna, nem pedig valóságos érzések. Ezért könnyebbé vált ezeket kontrollálni, ami szélsőséges indulatok esetén kedvező változás volt, másokban viszont „meszterkelt”, „valótlan” hatást keltett.

A pozitív emóciók csökkenése

Csaknem minden résztvevő tapasztalta a pozitív érzések (öröm, lelkesedés, feldobottság, izgalom stb.) gyakoriságának vagy intenzitásának – vagy mindkettőnek – a csökkenését. Elmondásuk szerint ezek a pozitív emóciók mintha „lehalakultak” volna, elmarad a várakozást kísérő izgalom, kevésbé intenzíven éreztek szeretetet, szerelmet, büszkeséget, hiányzott az elragadtatás élménye – és mindez érezhetően rontotta a társas örömeit, a hobby, a játék átélésének képességét.

A negatív emóciók csökkenése

Kivétel nélkül minden résztvevő tapasztalta a szomorúság, a lelki fájdalom, a düh, az agresszió, a félelem és a szorongás csökkenését. Többségük számára ezek alapvetően kedvező

A résztvevők többsége úgy érezte, mintha az érzelmi élete mindenestől „tompábbá”, „sivárabbá”, üresebbé vált volna; mintha az érzelmeik inkább gondolatok, intellektuális élmények lettek volna, nem pedig valóságos érzések.

élmények voltak, de néhányan hiányolták a „helyénvaló” indulatokat. Mások úgy érezték, hogy legalábbis az élet bizonyos helyzeteihez hozzátartozik a sírás vagy az aggodalom, egy rossz hírhez a kétségbeesés, gyászhoz a levertség – és ezek intenzitásának csökkenése zavarta őket.

Érzelmi eltávolodás

Sokan számoltak be arról, hogy a gyógyszer szedése óta mintha érzelmileg eltávolodtak volna a világtól, közvetlen környezetüktől és önmaguktól. Mintha a világ nem is lett volna valóságos, ők pedig csak nézők a történetben; néhányan egyenesen „zombinak”, „robotnak” jellemezték saját magukat. Elmondták, hogy kevésbé éreztek mások iránt szimpátiát, kevésbé tudtak másokkal együttérezni, ami elsősorban otthon, a családban, a baráti körben volt zavaró érzés. Néhányan úgy fogalmaztak, hogy ennek az érzésnek van pozitív oldala (kevesbé aggasztják mások problémái, könnyebben viselik mások negatív emócióit), de szülőként vagy házas-társként mindezt inkább negatív élménynek jellemezték.

Nemtörődömség

A résztvevők jelentős része tapasztalt közönyösséget, érdektelenséget hol önmaga, hol a körülötte lévő többiek, hol az élet szokásos feladatai és kötelezettségei iránt. Ezzel összefüggésben csökkent a motivációjuk, a gondosságuk, a má-

sok iránti érzékenységük, néha a felelősségtudatuk. Ennek is tapasztalták kedvező oldalát (kevésbé aggodalmaskodtak mások véleménye vagy megítélése miatt, ritkábban éreztek belső nyugtalanságot, sürgető késztetéseket stb.), de olyanok is akadtak, akikben ugyanez öngyilkossági gondolatokat ébresztett. Az egyikük fizikailag kárt tett magában, csak hogy „végre érezzen valamit”...

Személyiségváltozás

A vizsgált személyek többsége úgy érezte, hogy a gyógyszer szedése megváltoztatta őket, és azóta nem ugyanazok az emberek. Néhányan mintha elvesztettek volna valamit a személyiségükből, főleg annak érzelmi oldalából; mások egyenesen úgy fogalmaztak, hogy a gyógyszer hatására már csak „üres toknak” érzik magukat. Egyesek csak a gyógyszereszedés alatt éreztek ilyesmit, másokban a megváltozottság érzése a gyógyszer abbahagyása után is megmaradt.

Hatás a mindennapi életre

Negatív hatások. Néhány résztvevő azt mondta, hogy az antidepresszívumok emocionális hatása csak elfedi a problémáikat, de nem segít azokat megoldani. Ezzel szemben

Kivétel nélkül minden résztvevő tapasztalta a szomorúság, a lelki fájdalom, a düh, az agresszió, a félelem és a szorongás csökkenését. Többségük számára ezek alapvetően kedvező élmények voltak, de néhányan hiányolták a „helyénvaló” indulatokat.

a szenvedélyesség, az „inspiráció” és a motiváció csökkenése, valamint a törődés és a felelősség érzésének gyengülése érezhetően rontotta a szociabilitásukat, elszürkítette a csa-

ládi életüket és megnehezítette az élet „nagy” döntéseinek meghozatalát.

Pozitív hatások. A résztvevők másik része egyértelműen kedvező változásként élte meg a düh, a félelem és az agresszív indulatok csökkenését. Ők úgy érezték, hogy onnan fogva világosabban tudtak gondolkodni, emiatt sikeresebbek lettek, megnőtt az önbizalmuk, és sokkal könnyebben tudtak fontos döntéseket meghozni...

„Tudom, hogy a gyógyszer okozza”

A legtöbben úgy vélték, hogy meg tudták különböztetni a gyógyszer okozta érzéseket a depresszió visszatérésétől – különösen, ha az előbbiek az adag (vagy a gyógyszer) megváltoztatásával együtt változtak, illetve ha a gyógyszer elhagyásával megszűntek. Annak ellenére biztosak voltak ebben, hogy egyesek a mellékhatásokat csak a kezelés elején érezték, míg mások ugyanolyan gyógyszer mellett ezeket pont fordítva, a kezelés előrehaladásával növekvő mértékben élték át.

Következtetések

Egy ilyen vizsgálat korlátai (önjelölt résztvevők, szubjektív adatgyűjtés, keresztmetszeti és csakis kvalitatív értékelés) nyilvánvalóak, és ezért a megfigyelések csak jelzésértékűek. Az viszont így is kétségtelennek látszik, hogy a leírt jelenség létezik, erőteljes formában is felléphet, és az érintett betegek határozottan a gyógyszernek tulajdonítják. Korábban csak néhány esetbeszámoló és egy megfigyeléses vizsgálat jelezte az SSRI kezelést kísérő érzelmi tompulás lehetőségét, ami pedig a valóságban gyakori oka lehet a terápiás együttműködés idő előtti megszakadásának.

Az ismertető az alábbi közlemény alapján készült:

Price J, Cole V, Goodwin GM: Emotional side effects of selective serotonin reuptake inhibitors: qualitative study. *Brit J Psychiat* 2009;195:211–217.